

MŰEMLÉK-POLITIKA ÉS PROPAGANDA.

Irta: Hubay Miklós.

A MAGYAR műemlékeknek szomorú sorsa int minket arra, hogy ne csak műemlék, hanem magyar voltuk miatt is ügyeljünk rájuk. Túl többkevesebb művészettörténeti jelentőségükön, minden magyar műemlék megidézett tanu mellettünk vagy ellenünk, abban a nagy pörben, amelyet jussunkért folytatunk.

Igy vall például a mateoci Szent István-oltár mellettünk, mert igazolja, hogy az ezernégyszázas évek legelején ebben az eldugott határmenti faluban már élt és inspirált a szentistváni eszme. A szász grófoknak a síremlékei a Barcaságban latin nyelven ugyan, de szintén a magyar állameszme mellett tanuskodnak: «... patriae lux, nobile sidus Saxonicae nostrae, firma columna domus...»

A műemlékek hálásak, mindegyiknek van néhány igazoló szava Nagy-Magyarország számára, amely keretet és lehetőséget adott nekik, hogy megszülethessenek. S a mostani határokon túl és innen, formáik rokonságával kiáltják a határokon inneni és túli szellem együvértartozását.

Perdöntő jelentőségüket ellenfeleink ismerik igazán. Politikai aspirációikat szeretnék igazolni még a művészettörténettel is. És jelen vagy jövőbeli foglalásaiknak történelmi alapot adnának azzal, hogy Magyarország már a multban is az ő művészeti és szellemi gyarmatuk volt.

A Kolozsvári testvéreknek Prágába került Szent György-szobra fölött németek, csehek és románok civódnak s csak abban egyeznek meg közösen, hogy semmiesetre sem magyar.

A cseh műtörténeti könyvek szerint az Északi Felvidék már a középkorban is a prágai kultúra körébe tartozott és elég elolvasni a legújabb román művészettörténeti publikációkat (Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice), hogy nyilvánvalóvá legyen az erdélyi magyar multnak hatalmi szóval való kisajátítása a nagy-román gondolat javára. *Visszamenőleg is megcsinálják az országcsönkítést.*

A németek sem kevésbé körültekintők a mult és jövő vonatkozásaiban. Szerintük a Soprontól Brassóig és Mateoctól Zaráig terjedő földrész széltében-hosszában német művészeti kolónia volt és lesz. Minden művészettörténetük örökségével, amellyel egy országot jussolnának.

Mindezeknek ellenére nálunk körülbelül még mindig olyan a helyzet, mint száz esztendővel ezelőtt volt, amikor a Tudományos Akadémia már fájón panaszkolt «... a legtiszteletesebb romokat széthányatjuk, hogy új házaink néhány kövel olcsóbban épüljenek; a faragásokat szétszórjuk, hiszen nem canovai kéz síma remekjei; falfestményeket bemeszelünk, hogy azok vagy vallási nézeteinket ne botránkoztassák, vagy tarkább képeknek engedjenek helyt; síremlékeket elpusztítunk...»

De túl azon a tényleges veszteségen, amely a nemértés, közöny és kapzsiság nyomában jár, legszomorúbb mégis maga az a hozzá nem értő, közönyös,

kapzsi szellem, amellyel a mult emlékeit kezeljük. Igazán rommá akkor lesz a műemlék, amikor elveszíti vonatkozását a mai generációhoz és törvényileg kell biztosítani tiszteletbentartását, mert nem a lélekből fakad az. Szégyen az, amikor műemlék-védelemre van szükség, mert annyira hiányzik a kegyelet, hogy nincsenek műemlék-*védőink*. Szégyen ez és meddő dolog is, mert intézményesen nem lehet művészetet sem teremteni, sem pedig megvédeni.

Műemlékeink többet érdemelnek annál, hogy néhány ember hivatali kötelességből örökadjék felettük. Kell, hogy a műemlékek védelme és istápolása lelkiismereti kérdéssé legyen az egész nemzet számára. Ezért a műemlék-politikának legelsőbbrendű célja: a célszerű műemlék-*propaganda*.

Minden műemlék nemzeti kincs, mely a nemzet minden tagját egyformán illeti; viszont illik, hogy a nemzet minden tagja érezze ezt a jussát, de érezze kötelességét is. Ezért az új műemlékvédelem az egész nemzetre támaszkodik, programja áthatja annak összes rétegét, hogy minden műemlékkel kapcsolatban mindenki megérezze az örökséghez való jogot és érezze az ereklye iránti kötelességeit.

Ebben a szellemben soroljuk végig és próbáljuk megoldani a műemlék-védelemnek feladatait:

1. Ismert műemlékek jókarbantartása, 2. Ismert, de rossz állapotban levő műemlékek helyreállítása. Ez a kettő csakugyan kizárólag a törvényhozás és a szakemberek dolga: a laikusok itt csak annyit segíthetnek, hogy legalább ne akadályozzák a szükséges munkálatokat, amelyek rájuk nézve néha gazdasági hátránnyal járnak. Az elvek és törvények erre vonatkozólag megvannak: megfelelő emberek kezébe téve jók is és használhatók. 3. Az ismert műemlékek részletes fényképes jegyzékének összeállítása. 4. A műemlékek képeinek tudományos és népszerű közzététele. 5. Ismeretlen műemlékek felkutatása.

Ez az utóbbi három a legfontosabb, de legfogasabb probléma, amelyet néhány szakemberünk mindeddig nem tudott megoldani, mert számukra óriási apparátust és sok költséget jelentene ez a munka.

A nehézségek kiküszöbölésére szolgál a következő program:

Hirdessenek országos amatőrfénykép-pályázatot kizárólag műemlékekre. A díjazás kétféle kulcs szerint menjen: egyrészt a felvételek művésziek legyenek, másrészt lehetőleg kevésbé ismert alkotásokról készüljenek, vagy legalábbis ismeretlen részletek nyomán. (Kapu, erkély, korlát, rács, tetőszerkezet, faragvány, oszlopfő, stukkó stb.) A felvételek két nagyított példányban legyenek beküldendőek, amelyeknek egyikét a Műemlékek Országos Bizottsága kapja. Természetesen minden felvételen feltüntetendő a pontos hely és dátum.

Ennek a kellően meghirdetett pályázatnak az lesz az eredménye, hogy a számtalan amatőrfényképész, turista és vidéki fényképezőgéptulajdonos mind műemlékre vadászik és a M. O. B. a beérkezett művészi felvételekből megalkothatja a magyar műemlékeknek — mondhatni — teljes fényképgyűjteményét. Azonkívül igen lehetségesnek tartom, hogy a fényképek nyomán szakembereink számtalan új felfedezést tesznek olyan művekről, amelyek ismeretlenül lappangtak eddig valahol. Az amatőrfényképészekben és ezek nyomán az egész országban felébred az érdeklődés a műemlékek iránt. A felfedezett új téma miatt az ujságok fényképmellékletein is tért fognak hódítani a magyar műemlékek képei. A felvételek egyik példánya a M. O. B. útján a szakemberek kezébe kerül, a másik példányból pedig a zsűri ítétele

után hatalmas — esetleg külföldi — kiállítást lehet rendezni. De fontosabbnak tartom a gyűjteményes budapesti kiállítás után az egyes tájak szerint válogatott kiállítást az illető vidék központjában (Miskolc, Eger, Pécs, Szeged, Debrecen, Sopron stb.).

Ilymódon az eddig oly sok gondot okozó tudományos problémák mellett a népszerűsítés nehéz feladatát is megoldjuk. A tiszta tudományos munka a feldolgozásban és a közlés rostálásában érvényesülne. A publikálásban ismét fontosabbnak tartanám a méregdrága nagy díszmunkák helyett a vidékek szerint válogatott füzetes kiadásokat.

A műemlékvédelmet decentralizálni kell, ha igazán szívvel akarjuk végezni. A táj szeretete az, amely a tájékon keresztül a tájékkal összeforrott műemlékeket is közelebb viszi a vidék lakóinak lelkéhez. Különben is, ha egy vidék tudott kultúrát teremteni, akkor bizonytalannal meg is tudja azt védeni.

Angliában a hivatalos műemlékvédelem mellett és azzal karöltve a legjobb eredményeket a vidékenként megszervezett Society for the Protection of Ancient Buildings éri el; amely talán legjobban hasonlítható a nálunk is nagyon szép munkát végző Múzeumbarátok Egyesületéhez.

A műemlékek feltárása és fenntartása központi igazgatást kíván, de a műemlékek kultuszához nem bürokrácia, hanem lelkesedés és szeretet kell. Megfelelő környezetet teremteni, a meglévőt stílusosan hozzáhangolni, — egy-egy szoborral, kúttal, tovább díszíteni, beültetni: mindezt köteleznek a műemlékek hagyományai. Monumentális reprezentatív mű számára ki-nevezünk az esztendőből egy napot az illető műemlék emléknapijára. Búcsúval, népi táncjátékkal, szabadtéri színelőadással, népművészeti bemutatóval, történelmi kiállítással, reflektoros kivilágítással emlékezünk akkor és az egész vidék és iskolák odazarándokolnak, esetleg alkalmi vonatokkal távoli városok is bekapcsolódhatnak. Mindez alkalmas arra, hogy annak a helyi kultúrának árnyékában, amely megteremtette az illető műemléket: ismét — új, sajátos táj-kultúra viruljon föl, friss színnel gazdagítva az egyetemes nemzeti művelődést.

A történelmi és nemzeti öntudatot erősítjük a műemlékek kegyeletes megbecsülésével és helyes kultuszával. A műemlékpropagandának legmodernebb és ezért leghatásosabb fegyvere lehetne a rádió és a film.

Helyszíni közvetítések, valamint az illető műemlék legendáit feldolgozó történelmi hangjátékok megrendezése a Magyar Rádió feladata lenne. A műemlékek szépségeit legfinomabban és stílusosan propagáló műfaj azonban mégis a film. De ne felejtjük el, hogy az Alpoknak a kultusza sem azzal kezdődött, hogy Baedekereket és Guidákat adtak ki róla. Rousseau-nak kellett először meglátnia a svájci hegyek szépségeit és neki kellett ezeket utólréhetetlen művészettel megírni a Nouvelle Heloise-ban, hogy felébredjen az emberekben a vágy és nosztalgia a havas hegycsúcsok szépsége után. A művészi film éppen így megteheti a maga korszakalkotó felfedezéseit, mint tette azt a regény. A sárospataki vár szépségeit francia filmrendezők fedezték fel. Mi még mindig és rendületlenül a Hortobágytól tartunk! Pedig rendkívül finom színt és sok ötletet lehetne belevinni minden magyar filmbe, ha egy-egy jelenetük történelmi környezetben: kastélyban, várban, templomban játszódna le. Vagy legalábbis egy műemlék környékén, amely mindig alkalmat adna néhány szép és festői felvételre. A most készülő Michelangelo-filmből kitűnően meg lehet tanulni, hogy miként kell művészi alkotásokat filmre fotografálni. Megfelelő beállítással és megvilágítással szem nem látta

szépségeket fedez föl a lencse. A filmjátékoknak mai romantikus iránya különben is igen kedvez az ilyen jeleneteknek.

Nagy szükségünk van arra, hogy ilyen rejtett utakon lopjuk be a lelkekbe a műemlékek szeretetét és szerető gondját. A magyar műemlékek legértékesebbjei idegen földön vannak. Hivatalos, állami úton nem próbálkozhatunk mentésükkel, legföljebb nagy tapintattal, nagy-titokban. Csak a műemlékek szeretetére megnevelt ottani magyarjaink lelkiismerete diktálhat minden alkalommal valami egyéni és megfelelő néma tettet a műemlékek védelmére.

Németben a Denkmalschutz-nak csereszava a Heimatschutz. A műemlékvédelemnek a — honvédelem. Ennyire öntudatbavágóvá tenni a magyar történelmi emlékek sorsát: ez a feladata a műemlékpropagandának. Ennek a feladatnak szolgálatában íródott ez a vázlatos terv is. Igénye nem az, hogy a kivitel igazolja, hanem hogy még megfelelőbb ötletek és tervek felvetésére és kivitelére serkentsen.

Báró Eötvös József túlzott kissé akkor, amikor Búcsú-jában azt írta, hogy nincsenek elomló romjaink, mint ahogy vannak Görögthonnak. Olyan és annyi csakugyan nincs. De vigyázzunk nagyon, nehogy az a kevés is elpusztuljon és ne maradjon meg más belőle, mint «egy szentelt fájdalom».

ANYÁM TERÉZ VOLT.

*Anyám Teréz volt. Fáradt és szelíd.
Nem ismerte az élet völgyeit.*

*Komor hegyek vigasztalan jala
Magába zárta, mint az éjszaka.*

*Sokat imádkozott, mint ama szent,
Ki e névvel a mennyországba ment.*

*«A lélek kastélyai»-t forgatá
S szeméből forró könny hullott alá.*

*E spanyol nőről sokat álmodott,
Míg künn az élet verte a dobot.*

*De ő elfordult s a két gyöngye kéz
Vitte keresztjét, miként Szent Teréz.*

*Mindig borús volt, — tán mert nem tudott
«Tökéletessé» lenni, s koldusok*

*Közé térdelt a templom küszöbén,
Otthon meg fáradt csókkal hullt fölém.*

*Testvéreimmel úgy figyeltük őt,
Hogy a bánat kicsiny szívünkre nőtt*

*S a mosolygástól elszokott a szánk —
Mivel Teréz volt a mi jó anyánk.*